

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI VE KÜRESELLEŞME*

Gönül İÇLİ**

Özet

Toplum bireylerinin herhangi bir kalıplaşmış sınırlamaya maruz kalmadan toplumsal yaşamın her alanına eşit biçimde katılabilmeleri demokratik toplumların temel ilkelerindedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği temel olarak bir toplumda kadın ve erkeklerin cinsiyetleri, cinsel kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmadan eşit hak, fırsat ve olanaklara sahip olması gerekliliğine işaret eder. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitlik anlayışını ele alan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1970 sonlarında BM öncülüğünde yürürlüğe konulmuştur. Cinsiyet eşitliğine dayalı bu sözleşme küresel olarak kabul görmüş olmakla birlikte çoğu ülkede kadınlar için olumsuzluklar halen devam etmektedir. Kadınların yetersiz ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel koşullarının, küresel ekonomik sistem ile birlikte tartışılması gerekmektedir.

Çalışmada, literatür taramasından hareketle, küresel kapitalizm bağlamında eşitlik politikalarının tartışılması amaçlanmaktadır. İlk olarak eşitlik politikalarının anaakımlaştrılması süreci üzerinden, eşitlik politikalarının niteliği konusunda bazı değerlendirmeler yapılacak ve eşitlik politikalarının küresel kapitalizm karşısındaki sınırları ortaya konulmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde Türkiye’de eşitlik politikaları uygulamaları, kadın istihdamı üzerinden değerlendirilecektir. Son bölümde eşitlik politikalarının feminist harekette yol açtığı tartışmalara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: CEDAW, Feminizm, Küresel kapitalizm, Toplumsal cinsiyet

GENDER EQUALITY POLICIES AND GLOBALIZATION

Abstract

It is one of the basic principles of democratic societies that community members can participate equally in all spheres of social life without being subjected to any stereotyped limitations. Gender equality basically indicates the need for women and men to have equal rights, chances and opportunities in a society without being discriminated against because of their gender, sexual identity. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), which advocates gender equality, was put into force in the late 1970's by the UN leadership. Though this agreement that is based on gender equality has been globally accepted, there are still challenges facing women in most countries. The inadequate economic, social, political and cultural conditions of women needs to be discussed together with the global economic system. The aim of this study is to discuss equality policies in the context of global capitalism in the light of literature review. First, the quality of equality policies will be evaluated based on the mainstreaming process of them, and the boundaries of equality policies in the face of global capitalism will be tried to be revealed. In the second part, applications of equality policies in Turkey will be evaluated on the basis of women's employment. In the last part, the debates caused by the equality policies in the feminist movement will be considered.

Keywords: CEDAW, Feminism, Global capitalism, Gender.

*Bu metin 18-21 Mayıs 2017 tarihinde Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Berlin Konferansında sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, DENİZLİ.

e-posta: gicli@pau.edu.tr

1.GİRİŞ

Erkeklik ve kadınlık kavramları salt biyolojik bir ayırım olmayıp, uzun bir tarihsel süreç sonucu toplumsal biçimde oluşmuştur. Erkeklerle kadınlar arasında varolan hiyerarşik işbölümü ve dinamikleri, egemen üretim ilişkilerinin, belirli bir çağa ve topluma ait sınıfsal ilişkilerin ve daha genel olarak ulusal ve uluslararası işbölümünün bütünleyici bir parçasını oluşturur. Toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin, cinsiyete dayalı işbölümünün kökenleri çok eskilere uzansa da kadınlar ve erkekler arasında dikey ve eşitsizliğe dayalı ilişkilerin sadece geçmişe ait bir sorun olmayıp, günümüzde hem kapitalist merkezlerde hem de sermaye birikiminin emirleri doğrultusunda küresel kapitalizme entegre edilmekte olan periferlerde farklı cinsiyetçi politikalarının kullanılmasıyla birlikte devam etmekte olduğunu görmekteyiz. Aydınlanma dönemi liberal düşünürlerinden, “kadın ve erkeği eş konumda birlikte ele alan kadın ve erkeğin hak ve idare çerçevesinde eşitliğine vurgu yapan” Locke gibi, “kadın erkek ayrımı yerine birey kavramı kullanılması” gerektiğini vurgulayan Hayek gibi filozofların cinsiyetçi ayrımlara ilişkin görüşleri, 1850’lerde kadın haklarını siyasal ve ekonomik hayata genişleten insan hakları bildirgesi ile ivme kazanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde 1970’ler sonunda yürürlüğe konulan “toplumsal cinsiyet”e dayalı eşitlik anlayışını esas alan, Kadınlara Karşı her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) birçok ülkede kabul edilmiştir. Bu sözleşme ikinci dalga feminizmin toplumsal cinsiyet temelinde eşitlik istemine uluslararası duyarlılığın bir sonucu ortaya çıkmıştır. Sözleşmede kadınlara karşı ayrımcılığın ne olduğu uluslararası yasa düzeyinde tanımlanmış, bir diğer ifade ile bu alandaki uluslararası standartlar belirlenmiştir. Kadınların, erkeklerle eşit biçimde insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmalarını engelleyen ya da engellemeyi hedefleyen ve cinsiyetleri nedeniyle yapılan her türlü “ayırım, mahrumiyet ve kısıtlama” bireylerin insan haklarının ihlali olarak tanımlanmıştır. Sözleşme uyarınca söz konusu eşitliğin sağlanması ve kadınlara yönelik ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması için taraf devletlerin gecikmeksizin ve gerektiğinde geçici özel önlemler alarak dönüştürücü ve iyileştirici politikalar oluşturması ve uygulaması gerekmektedir. Sözleşmenin birçok ülke tarafından kabul edilmesi, feminist hareket açısından bir başarı olarak değerlendirilse de uygulamalara bakıldığında ayrımcı gelenek ve kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri gibi kültürel faktörlerin kadınların insan haklarını kısıtlayan unsurlar olarak çoğu yerde devam ettiği görülmektedir. Eşitlik anlayışı ve politikalar kadınlar için fırsat eşitliği talebinin ötesine geçemediği gibi, küresel kapitalizmin baskısı da kadınların konumunda bir iyileşme yaratılmasını zorlaştırmaktadır. Birçok ülkede kadınların karşılaştıkları ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel sorunlar, ataerkilliğin yanı sıra kapitalizmin kısıtlamalarıyla da karşı karşıya olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla feminizm, eşitlik politikalarının yetersizliğini tartışırken ataerkillik ve kapitalizmi de tartışmak durumundadır.

Feminist mücadelenin bir ürünü olan ve hala birçok feminist için temel bir kavram olan “ataerki”, erkeklerin kadınların emekleri ve bedenleri üzerinde tahakküm kurduğu, eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemini ifade eden bir kavramdır. Son dönemlerde ataerki kavramının gözden düşmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet (gender) kavramı yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının feminist çalışma yapanlar açısından önemi kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerini anlama ve eşitsizlikleri sorgulama açısından kullanılabilecek bir kavram olarak değerlendirilmesidir. Kadın erkek cinsiyet farklılıklarına vurgu yapan çalışmalar önceleri bu farklılıkların bireylerin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığı görüşünde birleşirken, sonraki çalışmalarda, öğrenilen cinsiyet rollerine ve toplumsallaşmaya vurgu yapılmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyetin tüm ataerki ve sınıflı toplumsal sistemlerde merkezi rol oynaması nedeniyle aile, eğitim, ücretli çalışma, hukuk, ekonomik kalkınma gibi birçok alanda analizler yapılmaya başlamıştır. Bu çalışmalar kadınlık ve erkeklik rol ve davranışlarının toplumsal ilişkilerle kurulmasının yani toplumsal inşasının aynı zamanda değiştirilebilir olduğunu da göstermektedir. Feminist çalışmalar cinsiyetçi yanlışların düzeltilmesi ve kadınların deneyimlerinden yeni çalışma konuları çıkararak daha önce ilgi duyulmamış alanlara ilgi duyulmasını Stacey ve Thorne’un (1998) kavramıyla “boşlukların doldurulmasını” sağlamaktadır. Feminist çalışmalar aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin diğer eşitsizlik sistemleriyle iç içe girmiş olduğunu da göstermiştir. Cinsiyet eşitliği politikaları ekonomik, toplumsal siyasal, kültürel uygulandığı tüm alanlarda değişim sağlamayı hedeflemektedir.

Kadınlar hemen her ülkede farklı düzeylerde sınırlamalarla karşılaşmaktadır. Ataerkilliğin ve kapitalizmin birlikte etkisinin görüldüğü kadın emeği ve kadın istihdamı alanında karşılaşılan ayrımcılık ve yaşanan sosyoekonomik sorunlar öncelikle tartışılması gereken konular arasında yer almaktadır. Kadın istihdamı kadınların ekonomik açıdan güçlenmesini sağladığı gibi, onların siyasal, kültürel, toplumsal yaşama etkin katılımını sağlayabilir. Kadınların karşılaştığı sosyo-ekonomik sorunların istihdam yoluyla çözümlenmesine yönelik önlemler alınması,

kadınların koşullarını iyileştirmek için öncelikli bir adımdır.

Bu çalışmada ilk bölümde eşitlik politikalarının ana akımlaştırılması, eşitlik politikalarının niteliği ve eşitlik politikalarının küresel kapitalizm karşısındaki sınırları ortaya konulmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde Türkiye’de eşitlik politikaları uygulamaları ve sonuçlarının kadın istihdamı açısından yetersizliği kadın hareketi ile birlikte değerlendirilecektir. Son bölümde eşitlik politikalarının yetersizliğinin, feminist harekette yol açtığı tartışmalara yer verilecektir.

2.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin sosyal açıdan tanımlanması, toplumların kadınla erkeği birbirinden ayırt etme biçimleri, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılmaktadır. Bu kavram hemen her toplumda kök salmış cinsiyetçi ayrımlardan kaynaklanan bir eşitsizliğe işaret etmekte ve feministler tarafından kadınlarla erkekler arasındaki güç ilişkilerini, eşitsizlikleri sorgulamaya yarayacak temel bir araç, bir kavram olarak kullanılmaktadır. Feminist kuramcılar erkek üstünlüğüne dayalı toplumsal düzenlerin kadınlar açısından yarattığı sonuçlar ve bunların çözüm yollarını tartışmaktadır. Marksist feminizm, liberal feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm, ekofeminizm gibi birçok feminist yaklaşımda toplumsal cinsiyet, tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Feministler, cinslerin kadın/erkek biçiminde dikotomik karşıtlığı ve bunların aralarındaki hiyerarşik düzene dayalı kadınlık ve erkeklik tanımlarını sorgulamaktadır. Bourdieu, ikili karşıtlık kurmanın insan davranışlarına ve toplumsal ilişkilere cinsiyet özellikleri atfedilerek toplumsal olanın cinsiyetlendirilmesi yoluyla işlediğini belirtmektedir. Bu cinsiyetlendirme mekanizmasının temelinde, cinsiyetlerin tek tek insan özelliklerinin toplumsal anlamlar sistemine aktarılması ve cinsiyet özelliklerinin karşıtlıkları olarak işleyen doğal bir düzenin tanımlanması olduğunu ifade etmektedir(2014). Toplumsal ilişkilerin taşıdıkları anlamların oluşumu cinsiyet farklarının oluşumu ile birlikte gerçekleşmektedir. Cinsiyet farkları da diğer farklarla birlikte aynı toplumsallığın farklı boyutları olarak ortaya çıkmakta, dişi ve eril anlamlarla cinsiyetlendirilmiş toplumsallıklar haline dönüşmektedir. Kültürel olarak belirlenip, sosyal olarak inşa edilen ve doğal olduğu düşünülen kadın erkek farklılıkları toplumsallaşmanın bir ürünü olduğuna göre, değiştirilebilir niteliktedir. Tüm toplumsal yapı ve değerlerde varlığını hissettiren toplumsal cinsiyet ayrımı kadının bağımlı, edilgin, güçsüz konumda, erkeğin ise hegemonik bir konumda olduğu toplumsal güç anlamına gelmektedir. Feminizm, liberal ekonomiye eleştiriler getirirken eril değerlerin ve bakış açısının egemen olduğu toplumsal anlayışların değiştirilmesini talep etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik atılan en önemli adım kadınlara ilerici bir insan hakları anlayışıyla yaklaşan “Kadınlara Karşı Her tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” dir. (CEDAW) kısaltmasıyla anılan sözleşmenin kabulüyle, ikinci dalga feminist hareket içinde yer alan taleplerin ulusal düzeylere kadar inmesi mümkün olmuştur. Cinsiyet eşitliği anlayışının ulusal, küresel düzeylerde kabul görmesi, eşitlik politikalarının anaakımlaştırılması kadınlar için önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

3.KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI SÖZLEŞMESİ (CEDAW)

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı,1979 yılında “Kadınlara Karşı Her tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin (CEDAW) kabulüyle uluslararası bir norm haline gelmiştir. BM’de, 1981’de yürürlüğe giren CEDAW ilerici bir insan hakları anlayışı yansıtmaktadır. Hukuken bağlayıcı bir insan hakları sözleşmesi olması, kadınlara karşı ayrımcılığın ne olduğunu uluslararası yasa düzeyinde tanımlaması, diğer bir ifade ile uluslararası standartları belirlemesi bu metnin özgün niteliğidir (Acar ve Ertürk, 2011:285). Bu sözleşme kadın ve erkeklerin eşit biçimde insan hakları ve özgürlüklerden yararlanmasını engelleyen, cinsiyete dayalı olarak yapılan her türlü ayrımcılığı, kısıtlamayı bireyin insan hakları ihlali olarak tanımlamış olup, taraf devletleri ayrımcı normların dönüştürülmesi ve yok edilmesinden sorumlu tutmaktadır. Ayrımcılığın hem kamu, hem de özel alanda yok edilmesini öngören bu sözleşme, çok boyutlu, özgün bir anlayışı yansıtmaktadır. Sözleşmede kültürel, siyasi, ekonomik her alanda kadınların insan hakları evrensel ve bireysel olarak kabul edilmektedir.

Kadınların insan hakları, kadın erkek eşitliği bağlamında uluslararası yasalar, siyaseten kabul görmüş politikalar, denetleme ve hesap verme mekanizmaları ulusal düzeylerde kadın örgütlerini güçlendirirken, devleti de ayrımcılığı önleme konusunda yükümlü kılmaktadır. Kadınların her alanda insan haklarının geçerli ve aynı olduğunu öngören bu sözleşme taraf devletleri bu hakların ihlali ile ilgili olarak hem devlet davranışları hem de yetki sahibi özel ve tüzel kişilerin davranışlarından sorumlu tutmaktadır. Ancak yasal ve siyasal gelişmelere rağmen, kültürel faktörler çoğu yerde kadınların insan haklarını kısıtlamakta, kadın/erkek eşitliğinin evrensel olarak gerçekleşmesini engellemektedir.

1990'lı yıllardan itibaren BM, Kalkınma Programı 'nda (UNDP) toplumsal cinsiyet anlayışını ana akımlaştırma sürecini başlatmıştır. Anaakımlaştırma, cinsiyet eşitliğinin toplumsal, siyasal, ekonomik tüm politika programlarının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarına zorunlu olarak dahil edilmesi, cinsiyet analizlerinin tüm etkinliklerin parçası olarak kabul edilmesi ve cinsiyet eşitliğinin partnerlerle ilişkide anahtar bir unsur olarak kabul edilmesi, desteklenmesi, eşitlik anlayışının kalkınma programı'nın kapasitesini arttıracak biçimde tüm politikalarda yerini alması stratejilerinin geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır (UNDP, 2006:V).

Bu süreçte BM, cinsiyet ayrımı, kadınların bilinçlendirilmesi, güçlendirilmesi, kalkınmaya katılması gibi konularda projeleri desteklemeye başlamıştır. Ayrıca BM için hazırlanan endekslerle ülkeler arası kıyaslamalar yapılabilmiş ve taraf devletler ayrımcılık nedeniyle sorumlu tutulmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar açısından bu durum çok daha önemlidir. Çünkü ülke içi dinamikler CEDAW sözleşmesinin koşullarının yerine getirilmesine uygun olmamaktadır. Modernleşmenin devlet eliyle sürdürüldüğü ülkelerde CEDAW 'ın kabulü, daha çok bir hükümet kararı biçiminde ele alındığından, var olan gelişmişlik düzeyindeki toplumsal, kültürel, siyasal koşullar uygulamaların genellikle yetersiz kalmasına yol açmakta, engeller, sınırlamalarla karşılaşmaktadır.

4.KÜRESEL KAPİTALİZM VE EŞİTLİK POLİTİKALARI

Eşitlik politikalarının biçimlenmesi ve kabulü küresel kapitalizm ve uygulama politikaları olan neoliberal politikaların başladığı döneme denk geldiği için döneme uygun biçimlenmiştir. 1970'lerden itibaren sürekli ekonomik büyümenin sona erdiğinin fark edilmesi, ekonomik durgunluğun geçici bir kriz olmadığını farkına varılması ve bu durumun yaratacağı toplumsal ayaklanmalar korkusuyla, kapitalist ülkeler sürekli ekonomik büyümeyi sağlayacak yeni bir model arayışına girmişlerdir. Ekonomik işbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) bu yeni modeli tasarlayarak uygulamasını başlatmıştır.

1980 sonrası uygulanmaya başlanan küresel kapitalizmde, neoliberal politikalar kanalıyla "enformelleşme, esnekleşme ve kuralsızlaşma" koşulları altında kadınların piyasada istihdam edilmelerinin yolunu açmıştır. İstihdam, her ne kadar kadınları ekonomik anlamda rahatlatacak gibi görünse de aslında kadın emeğinin görünmezliğini daha da arttırmaktadır. Kapitalist dünya ekonomisinin gelişiminin temelinde kadınların hem sömürgelerin yardımıyla boyunduruk altına alınıp sömürüldükleri bir uluslararası işbölümü, hem de cinsiyete dayalı işbölümünün bir manipülasyonu yatmaktadır. Her iki işbölümünün temel mantığı bir kutbun ilerlerken, diğerinin gerilemesi biçimindedir. Fröbel (1980), Batılı endüstriyel ülkelerin uluslar üstü örgütlenmesi, emek yoğun üretim süreçlerinin Üçüncü Dünya ülkelere ihraç edilmesi, endüstriyel fabrikaların bu ülkelere kayması ve ücret düzeylerinin düşük olması gibi nedenlerle ilişkili biçimde Batılı ülkeler için makine yapımı tüketim mallarının Üçüncü Dünya ülkelerinde üretilmeye başlandığını ifade etmektedir. Bu süreç aynı zamanda tarım ürünlerinin da zengin ülkelere ihraç edilmesi için yeni teknolojik girdilerle modernleştirilmesini kapsamaktadır. Ancak endüstrilerin gelişmiş ülkelere taşınması aslında az gelişmiş ülkelerin endüstrileşmesi anlamına gelmemektedir.

Yeni teknolojilerin kullanılmaya başlamasıyla, üretimin dünya ölçeğinde yayılmasına bağlı olarak değişik mekanların farklı potansiyellerini kullanabilme olanakları ortaya çıkmıştır. Firmalar emek yoğun kısımları dışsallaştırarak fason üretimi desteklemişler, düşey ayrışma ile sigorta, sendika vb. yasal yükümlülüklerinden kurtulmuş, maliyetlerini düşürmüşlerdir. Uluslararası şirketler eliyle taşeron zincirleri kurulmuş, yabancı ortaklı fabrikalar, bunlara iş yapan taşeron atölyeler, mikro aile işletmeleri ve bu zincirlerin en son halkasında evden çalışanlar yer almıştır. Emeğin pazarlık gücünü azaltan, sendikasız, güvencesiz çalışmayı yaygınlaştıran bu fason ilişki ağları içerisinde emek sömürsü giderek artmış ve görünmez hale gelmiştir (Castells ve Portes, 1989; Bora, 2002; DİSK, Birleşik Metal İşçileri Sendikası 2003; Lawson, 1992).

Yeni işbölümünün stratejisi iki koşula bağlanmıştır. Bunlardan ilki az gelişmiş ülkelerde en ucuz, en kolay kullanılabilir, itaatkar işçileri bulabilmektir. İkinci koşul ise kadınların harekete geçirilerek, üretimde çalıştırılmalarıdır. Bu koşullar neoliberal politikaların uygulanmasıyla kadınların emek pazarı içerisinde yer almasının nedenlerini ortaya koymaktadır. Bu sistem içerisinde kadınlar ve özellikle de ev eklenli çalışanlar en zayıf, en savunmasız durumda olanlardır. Özürlü yapısal uyum politikalarında kadınlara yatırım yapmanın formal işgücü piyasasına erişimlerini arttırmak, kadın girişimciliği için kredi teşvikleri sağlamak ve kadınların insan sermayesini geliştirmek adına "akıllı bir ekonomik tercih" olduğu vurgusunun yapıldığını, ancak bu arada erişimi istenen işgücü piyasasının düşük ücretli, sendikalaştırılmış, uzun ve yorucu vardiyalara dayalı olduğunun bütünüyle göz ardı edildiğini belirtmektedir (2013:17). Dolayısıyla sermaye kadınların pazar ekonomisine eşit

katılımını kadınların güçlenmesi biçiminde tercüme eden, ancak bu arada kadın emeğinin artan sömürüsüne zemin sağlayan bir cinsiyet eşitliği söylemi üzerinden yol almaktadır. Eisenstein’da sermayenin kendi küresel amaçları uğruna ana-akımlaştırdığı bir feminizm biçimine vurgu yapmakta, feminizm ile kapitalizmin gizli bir ilişki içerisinde neoliberal küreselleşmenin büyümesini ve yayılmasını kolaylaştırdığını öne sürmektedir (2013:29-31).

Kadın işgücünün piyasada yer alması, temelde kapitalizmin faydacı yaklaşımına katkıda bulunacak biçimde gerçekleşmektedir. Kadınların çalışması bir yandan çalışma yaşamında rekabetin artmasına yol açarken, diğer yandan da neoliberalizmin yukarıda kısaca özetlediğimiz koşullarını kabul ederek, çalışanları güçsüzleştiren koşullarda çalışmaya razı olanların artmasını sağlamaktadır. Kadın işgücünün mesleki eğitiminin olmaması ya da çok düşük düzeylerde olması, mesleki beceri kazanabilmeleri önündeki çeşitli engeller, ikincil işgücü piyasalarında yer almalarına, ucuz, güvencesiz işlerde çalışmalarına yol açmaktadır. Kadın emeğinin küresel pazar ekonomisine entegrasyonu yeni uluslararası işbölümü ile cinsiyete dayalı işbölümünün manipülasyonu arasındaki karşılıklı etkileşimle ilişkilidir. Özellikle Üçüncü Dünya kadınlarının uluslararası sermaye tarafından yeniden keşfedilmesi 1975 yılında Meksika’da yapılan Uluslararası Konferansı’nın ardından “kadınların kalkınmaya entegre edilmesinin” gerekliliği hakkındaki resmi açıklamayla ilişkilendirilmektedir. Ancak işçi kadınların daha kolay kullanılabilir olması, düşük ücretle çalışmaları, daha kolay kontrol edilmeleri, belki de en önemlisi ister enformal isterse formal sektörde çalışsın, yaptığı bütün işlerin ek iş olarak tanımlanması, kocasının gelirin ek gelir olarak tanımlanması ile ilişkilidir. Çünkü dünya çapında kadınlar işçi olarak değil, “ev kadını” olarak tanımlanmaktadırlar. Ev kadını olarak tanımlanma kadınların üzerinde politik ve ideolojik kontrolün sağlanmasını da olanaklı hale getirmektedir. “Ev kadınlaraştırma”nın gerisindeki ekonomik mantık işgücü maliyetlerinin çok büyük ölçüde düşürülmesidir. Bu tür bir anlayış pazarların sorunsuz işlemesi için bir önkoşuldur. Kadınları örgütlenmekten alıkoyar, düşük ücretleri haklı gösterir, kadınları atomize halde tutar, dünya pazarları için sömürülen emeğin büyük kısmını görünmez kılar.

“Kadınları kalkınmaya entegre etmek” birçok somut durumda kadınları bazı sözde gelir getirici faaliyetlerde çalıştırmak, yani pazara yönelik üretime sokmak demektir. Ancak kastedilen şey bu kadınların toprak üzerinde kontrolünün artması, kendi tüketimi için daha fazla üretmesi, daha çok yiyecek ve giyecek ve benzeri şeyler olmayıp nakit gelirdir. Parasal gelir, pazarda satılabilecek bir şeylerin üretilmesiyle yaratılabilir. Özellikle Üçüncü dünya kadınlarının satın alma gücü düşük olduğu için satın alma gücüne sahip insanlara yönelik bir şey üretmeleri gerekir. Bunun anlamı da yoksul Üçüncü Dünya kadınlarının kendi ihtiyacı olan şeyi değil, ihracata ya da pazara yönelik, başkalarının satın alabileceği şeyleri üretmesidir. Kapitalist ekonomik sistem kadına cinsiyetçi ve ataerkil yaklaşımın zayıflatılması yerine, bazı alanlarda daha da güçlenmesine yol açmaktadır. Kısaca ataerki ve kapitalizm uluslararası yeni işbölümünde birbirini beslemektedir (Mies, 2012: 219-226).

Neoliberal politikalar kuralsızlaşmayı, ekonomik baskıları arttırırken sosyoekonomik eşitsizlikleri de çoğaltmaktadır. Sosyal devlet uygulamalarına son verilmesi, devletin birçok alandan elini çekmesi gibi uygulamalar, bölgesel, sınıfsal etnik ve cinsiyete bağlı sosyoekonomik dengesizliklerin büyümesine yol açmakta ve kadınların eşitlik taleplerinin önüne engeller çıkarmaktadır.

Koray, sınıf ve ideolojilerin gerilediği bir dönemde kadınların yalnızca ekonomik yönden değil, siyaset yönünden de önemli konuma gelerek, hakları, koşulları genişledikçe liberal demokrasi ve değerler açısından uygun müttefikler olmalarının beklendiğini belirtmektedir (2011:312). İnsan hakları, demokrasi, eşitlik konularında ulusal hükümetler için bağlayıcı bir yola girildiği düşüncesi yaygınlaşmış olmakla birlikte uygulamaların sınırlı kalması beklentilerin gerçekleşmesini engellemektedir. Sosyoekonomik haklar, çalışma hakkı, kadın işgücünün koşullarının iyileştirilmesi gibi insan haklarının, eşitlik politikalarında yer alan hakların, koşulların genişletilemediği görülmektedir.1980’lerden itibaren cinsler arası eşitliğin sağlanması konusundaki yasal ve siyasal gelişmelere rağmen kadın hakları hala evrensel olarak gerçekleşmemiştir. Her ne kadar bu durum ülke içi dinamiklerle ilgili gibi görünse de genel bazı faktörlerin de etkili olduğu görülmektedir. Dünyanın hemen her yerindeki erkek egemen değer ve yargıların sürekliliği ataerkil toplumsal cinsiyet rejimi sayesinde sağlanmaktadır. Kadın hakları söz konusu olduğunda “eşitlik” yerine “hakkaniyet” esasından hareket edilmeye çalışılmaktadır. Acar ve Ertürk’de ulusal siyasetlerin hakkaniyet ilkesini muhafazakar anlayışlarına ya da neoiberal politikalarına daha yakın bularak bu iki kavramı eşitlemeye gayret ettiklerini, kadınların insan hakları ve kadın erkek eşitliği ilkelerinin bir bütün teşkil ettiği anlayışının henüz yeterince anlaşılmadığını belirtmektedir(2011:294). Özellikle ekonomi söz konusu olduğunda, ataerkil muhafazakarlıkla gelişen küresel kapitalizmin kadınların her tür emeği üzerindeki ihlalleri, sınırlamaları giderek ne kadar arttırdığı açıkça görülmektedir.

BM her ne kadar ulusal ve uluslararası hakların küreselleştiğini istatistiklerle gösterse de çalışma yaşamı içerisinde kadının ücretli işe katılımı konusunda küresel şirketlerin sözleşme kurallarına uymadığı kısacası

küreselleşen kapitalizm ve neoliberal politikalar söz konusu olduğunda hakların ve isteklerin beklentileri karşılamadığı anlaşılmaktadır. Dünyanın birçok yerinde taraf ülkelerin uygulamalarında kadın istihdamı konusunda bazı adımlar atılmış olsa da bunlar yeterli düzeyde değildir. Enformel istihdam, sağlıksız, güvencesiz çalışma biçimleri, ev içi emeğin görünmezliği, düşük statülü işlerde, düşük ücretlerle çalışma, ev içi bakım sorunlarını üstelenme ve bu konuda destek görmeme gibi birçok sorun kadın istihdamı söz konusu olduğunda karşımıza çıkmaktadır. Kadınların yoğunlaştığı meslekler sosyoekonomik açıdan düşük statülü işler olmakta, uzun saatler çok düşük ücretler karşılığında çalışmaktadırlar. İşgücü göçünün yoğun olduğu Üçüncü Dünya ülkelerinde koşullar daha da zorlaşmaktadır. Gelir dağılımının bozuk olduğu ülkelerde sosyal politika uygulamalarının olmaması, ya da yetersiz kalması yeni işbölümü bağlamında başta kadınlar olmak üzere çalışanların yoksulluktan kurtulamadıklarının göstergesidir.

5.TÜRKİYE'DE EŞİTLİK POLİTİKALARI UYGULAMALARI

Türkiye'de cinsiyet bağlamındaki eşitlikçi politikaların uygulanması konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmişse de yetersiz kaldığı durumlar da açıkça görülmektedir. Koray, Türkiye'de cinsiyet temelli eşitlik anlayışı ve politikalarının büyük ölçüde "modernleşme" ve dünyadaki gelişmelere "ayak uydurma" biçiminde değerlendirildiğine dikkat çekmektedir. Cinsiyet eşitliği amacına bağlılık ve bu amacı politikalara yerleştirmek niyetinden çok araçsal ve kurumsal bazı gelişmeler sağlamakla yetinildiğine vurgu yapmaktadır (2011:318). Avrupa Birliği'nde kadın-erkek eşitliğine dair tüm düzenlemeler temel bir hedef olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de de "AB Uyum Süreci" içerisinde düzenlemeler yapılmakla birlikte gerek toplumsal yapının gerekse siyasal iradenin toplumsal cinsiyet eşitliğine mesafeli durması sonucu genel ifadelerin, bazı vaatlerin ötesine pek geçilememiştir.

Ülkemizde kadın örgütlenmelerinin yaygınlaşması, cinsiyet eşitsizliği alanında araştırma yapan kadın araştırmaları merkezlerinin kurulması, siyasal ve toplumsal gündemde cinsiyet eşitliği temasına yer açılmış olması gerçekleşen olumlu adımlardır. Yasal değişiklikler yapılarak kadınlar açısından bazı gelişmeler de sağlanmıştır. Örneğin Medeni Yasa'da aile hukukuna ilişkin yapılan değişiklikler, İş Yasa'sında doğum izninin artırılması, Ceza yasasında cinsel saldırı maddelerinde değişikliğe gidilmesi, Anayasa'da ayrımcılığın telafisi amacıyla alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı yönündeki değişiklik, TBMM'de "Fırsat Eşitliği Komisyonu" kurulması atılan önemli adımlar arasındadır. 2001 ve 2004 yıllarında Anayasa değişikliği ile devlet eşitlik ilkesini sağlamakla yükümlü ilan edilmiş, kadınlara karşı ayrımcılığın yok edilmesine ilişkin kararlar alınmıştır. Aile reisliğinin kaldırılması, eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerinin güvence altına alınması, evlilik sırasında edinilmiş malların eşit paylaşımı gibi alanlarda kadınların lehine düzenlemeler yapılmıştır.

Diğer taraftan eğitim, istihdam, sağlık, insan hakları, şiddet, yoksulluk, medya, kararlara katılım başlıkları altında kadınların koşullarını iyileştirmeye yönelik yapılan yasal düzenlemelerdeki değişikliklerden söz edilebilir. Ancak bu değişiklikler stratejiye yönelik genel ifadelerin ötesine geçmediği için kadınların somut koşullarında düzelmeye hizmet etmemekte, gelişme sağlamamaktadır. Örneğin kadın istihdamına talep yaratılması, şiddet gören kadınların kalabilecekleri sığınma evlerinin yeterli sayıya ulaşması, bu kadınların kendi ayakları üzerinde yaşama dönebilmelerini sağlayacak koşulların yaratılması, siyasete katılım konusunda kota uygulamalarının hayata geçirilmesi gibi birçok noktada gelişmeler hiçbir şekilde yeterli değildir. Dolayısıyla Koray'ın da belirttiği gibi "toplumsal cinsiyet eşitliğini anaakımlaştıracak bir anlayış yerleştirilemediği gibi, eşitlik politikalarının benimsenmesi ve uygulanmasında toplumsal yapıdan gelen engellerin ötesinde siyasal iradenin gönülsüzlüğü de engeller arasında yerini almaktadır (2011:320). Aşağıda Türkiye özelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın istihdamı üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır.

6.CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI VE KADIN İSTİHDAMI

Cinsiyet eşitliği politikalarının farklı ülkelerde, farklı kollardan ilerlediğini söyleyebiliriz. Avrupa Birliği'nde (AB) cinsiyet eşitliğinin kavramsal çerçevesi ve uygulama süreci, cinsiyet eşitliği tartışmalar tarihinin eşitlik ve farklılık kavramsallaştırmaları üzerinden yükselmiştir. Çalışan erkeğin, ideal vatandaş olarak kurgulanması, kadınların bu sistemden dışlanmasını beraberinde getirmiştir. Kadınların sisteme hangi şartlarda ekleneceği eşitlik tartışmalarının farklı kollarında devam etmektedir (Dedeoğlu, 2011:63). AB'nin uygulamalarında kadın/erkek eşitliğinin, eşitlik anlayışının aynılık ilkesi ile aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması ve toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması biçiminde yer aldığını görmekteyiz. AB'nin ilk kuruluş yılları ve sonrasında bu şemaya uygun hareket edilmiştir. Günümüzde ise daha çok farklı boyutlardaki eşitsizliklerin fırsat eşitliği ile "kesişimi" (intersectionality) vurgusu öne çıkmaktadır. Ancak feministler, AB'nin son yıllarda neoliberal akımın etkisinde kararlar aldığını, dolayısıyla kadın erkek eşitliği sağlanması hedefine ulaşmanın güçleştiğini öne sürmektedir. "Avrupa Birliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği" isimli makalesinde Sylvia Walby, AB'nin başarılarını istihdam piyasasındaki zorlayıcı yönergeler ile

gerçekleştirdiğini ancak etkileme ve değiştirme konusunda ciddi sınırlılıklar gösterdiğini belirtmektedir(2004:5-6).

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının, kadın istihdamı üzerindeki etkilerini anlamak için yapılmış olan farklı analizler mevcuttur Türkiye açısından konuya baktığımızda ise daha çok Batı dışı toplumlar açısından etkin bir analiz olduğu düşünülen Moulineux'ün "pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet çıkarları" ayrımı üzerinden yapılan analizin açıklayıcılık taşıdığı görülmektedir. Analize göre, pratik toplumsal çıkarlar ve stratejik toplumsal çıkarlar olarak ikili bir eksen vardır. Pratik toplumsal cinsiyet çıkarları olarak nitelenen ve kadınların günlük yaşam ihtiyaçlarını karşılayan çocuk bakımı, sağlık hizmetleri, istihdam vb. çıkarlar, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünü değiştirmezler. Ancak stratejik toplumsal cinsiyet çıkarları cinsiyetçi işbölümünü yok ederek, ev içi hizmetleri ve çocuk bakımı rollerinin değişmesini, böylece kadınların özgürleşmesini gerçekleştirebilir.

Türkiye'de kadın istihdamı konusuna bakacak olursak, kadınlar açısından her alanda karşılaşılan eşitsizliklerin, cinsiyet eşitliği yönündeki taleplerin gündemde yükselmesini güçleştirdiği, kadınlar açısından birçok yetersizliklerin ön planda olduğu söylenebilir. Batı toplumlarına göre daha muhafazakar taleplerin, daha güçlü bir ataerkilliğin yaşandığı Türkiye'de bu yapının kapitalizmle bütünleşmesi, eşitlik politikalarının sistem ve politikalar üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmasını güçleştirmektedir.

Ecevit, AB ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranlarının % 50 civarında olduğunu ve hatta geçtiğini, Lizbon Stratejisinin 2010 yılında kadın işgücüne % 60 civarında katılım hedefi koyduğunu ifade etmektedir (2015:187). Türkiye'de ise, kadınların işgücüne katılımlarında uzun yıllardır devam eden azalma, bugün bu katılımın sorun olarak tanımlanmasına yol açacak kadar düşük bir düzeydedir. Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik modernizasyona bağlı olarak çeşitlenen iş olanakları, artan eğitim gibi faktörlerin etkisiyle kadınların işgücü piyasasına artan oranlarla entegrasyonu beklenmişse de, kadınların istihdam oranı uzun süreli bir düşüşün ardından 1990'larda yatay bir seyre ulaşmış, bundan sonra da beklenen artış gerçekleşmemiştir (İlkkaracan, 2015:177). 2010 TÜİK istatistiklerine göre kadınların işgücüne katılımı %27.6, istihdama katılımları ise % 24'dür. Bu oranlara kırdan kendi toprağında ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar da dahildir. Türkiye geneli için çok düşük olan oranlar kentlerde daha da düşmektedir. Kentlerde kadınların % 23.7'sinin işgücüne katıldığı, % 19.3'ünün istihdam edilebilmiş olduğu görülmektedir.

Türkiye'de kadın istihdamına bakıldığında cinsiyet temelinde bir katmanlaşmanın yanı sıra sınıf katmanlı bir örüntünün varlığı da görülmektedir. Üniversite mezunu kadınlar yasal, kurumsal veya piyasa üzerinden hizmet satın alarak uzlaşma mekanizmalarına ulaşabilmekte, formal, güvenceli, nispeten yüksek ücretli işlerde büyük ölçüde süreklilik içinde çalışabilmektedirler. Düşük eğitimli kadınlar ise geçici, kayıt dışı işlerde, çok düşük ücretlerle, kısıtlı deneyim gerektiren, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Türkiye'de emek yoğun sektörlerde kadın emeğine talep nispeten geç başlayıp, kısa ömürlü ve düşük performansla gerçekleşmiştir. Kapitalist birikim süreci kırsal kesimlerde tarımsal yapının çözülmesi, kırdan kente göç ve paralelinde bakım rejimi, kadınların kentlerde düşük ücretlerle ve güvencesiz biçimde enformal sektörde çalışmaları, bu arada geleneksel rollerini ve sorumluluklarını devam ettirmek zorunda kalmaları, çalışma koşullarındaki ataerkil kurumsallaşma sonucunda İlkkaracan'ın (2010) ifadesiyle tam zamanlı "ev kadınlığı" Türkiye'de en yaygın kadın mesleği olarak yerleşmiştir. Ayrıca kadınların da kendini "çalışan" olarak tanımlamaktan uzak bir biçimde "ev kadını" olarak tanımlaması, gelirlerinin aileye ek gelir olarak değerlendirilmesi, en ufak bir nedenle bile istihdam piyasasının dışında kalabilmeleri, yoksulluk tehdidi altında oldukları için çok düşük ücretlerle çalışmayı çaresiz biçimde kabullenmeleri gibi durumlar kadınların istihdamlarıyla ilgili taleplerin güçlenmesinin önündeki engeller arasındadır. Türkiye'de kadınlar çalışarak aile gelirine katkıda bulunsalar bile çoğunlukla "görünmeyen emek" konumundadır. Ataerkillikle kapitalizmin eklenmesi kadın emeğinin görünmezliğini, değersizleştirilmesini de beraberinde getirmektedir. Stratigaki ve Vaiou'nun (1994) da vurguladığı gibi sadece kadının eğitim ve beceri düzeyi gibi faktörler değil, ev ile ücretli iş arasındaki ilişki/çelişki de kadını işgücü piyasasında dezavantajlı konuma sokmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ve kültürel faktörler ile esnek emek örgütlenmesi koşulları birbirini besleyerek yeniden üretmektedir. Tarımda ücretsiz aile işçiliği, kentlerde ise evde yapılan parça başı iş ve ev hizmetleri kadınların çalıştıkları belli başlı alanları oluşturmaktadır. Her ne kadar hükümet politikaları kadınların daha çok çalışma yaşamına katılması hedefine uygun görünüyorsa da pratikte bu konuda gerçekçi önlemlerin alınmadığı görülmektedir.

Kadınların istihdamıyla ilgili olarak, yalnızca çalışma yaşamına ilişkin düzenlemelerin yapılmasının yeterli olmayacağı, sosyal organizasyonların da çalışma yaşamıyla uyumlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artması için bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, ebeveyn izninin yasallaşması, doğum

sonrası izinlerin düzenlenmesi, kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi, mesleki becerilerin kazandırılmasına yönelik kursların açılması, kreşlerin, anaokullarının ve anasınıflarının yaygınlaştırılması gibi düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Sosyal olarak kadınların üzerinde tanımlanan ev içi sorumluluklarının çalışma yaşamıyla uzlaştırılması kadınların çalışma yaşamına katılımını artırıcı bir etki yaratır. Diğer taraftan iş yasasındaki bazı düzenlemelerle daha fazla kadının istihdamı hedefleniyorsa da geçici, çağrı üzerine gerçekleştirilen enformal işlerde güvensiz çalışma biçiminin yaygınlığı kadın istihdamını artırıcı etki yaratmanın çok uzağındadır. Nitekim İlkaracan'ın (2015) vurguladığı gibi, çalışan kadınların oranının düşüklüğü ile bağlantılı biçimde, kadının kamusal rolünü öne çıkaran, destekleyen yaklaşımlardan ziyade giderek artan oranlarda aile içi rollere, bakım emeğine vurgu yapan yaklaşımlar ağır basmaya başlamış ve bu durum da kadına ilişkin siyasi gündemi göreceli olarak daha muhafazakar olmaya yönlendirmiştir.

Sonuç olarak eşitlikçi cinsiyet politikaları Türkiye'de kadın emeğine olan talebi artırıcı bir etki yaratmakta yetersiz kalmaktadır. İyileşme yönünde yasalarda değişiklik yaparak gerçekleştirilen çalışmalarda yasal ve kurumsal düzenlemelere gitmek gibi genel ifadeler dışında somut kazanımlardan bahsedilememektedir. Bu koşullar altında kadın emeğine olan talebi artırıcı, kadın istihdamını teşvik eden somut adımlardan bahsetmenin gerçekçi olacağını söylemek çok zor. Bir yandan kadın emeğine ihtiyaç duyan sektörlerde istihdam kapasitesinin artırılması, güvenceli işlerde istihdam edilerek özgürlüklerini ve güçlerini kazanabilmeleri, diğer taraftan ataerkillik, muhafazakarlık ve neoliberalizm sarmalında ev ve ücretli iş rollerinin birlikte sürdürülmesini sağlayacak kurumsal düzenlemelerin (bakım hizmetleri gibi) yapılması, kadının görünmeyen emeğinin değerlendirilmesinin yollarının bulunması ancak cinsiyet eşitliği politikalarının anaakımlaştırılması yoluyla sağlanabilir.

7.EŞİTLİK POLİTİKALARI VE FEMİNİZM

Her ne kadar 1990 sonrası kadın örgütlenmelerinin yaygınlaşması ile birlikte kadın hareketinin daha geniş kitlelere ulaşması söz konusu olmuşsa da genel olarak kadınların yetersiz koşulları, toplumsal koşullardan ve küresel sistemden bağımsız değildir. Farklı ülkeler, farklı tarihsel-toplumsal geçmiş, farklı gelişmişlik düzeyleri, toplumsal, ekonomik, siyasi faktörler, hükümetlerin ilgisizliği, muhafazakar değerler, kadınlar arasındaki farklılıklar gibi birçok faktör nedeniyle eşitlik politikalarının uygulanma ve dönüşüm sağlama kapasitelerinin yetersiz kaldığı ve genel olarak feminist beklentileri karşılayabilecek bir gelişme sağlanamamış olduğu söylenebilir. Sosyal devlet anlayışı ve uygulamalarının kurumsallaştığı sosyoekonomik koşulların elverişli olduğu Kuzey ülkelerinde beklentilerin kısmen de olsa gerçekleştiğini görebiliyoruz. ABD örneğinde Kuzey ülkelerinden farklı olarak sosyal adalet ve sosyoekonomik haklara daha fazla vurgu yapılmaktadır. Sancar'ın da vurguladığı gibi, feminist hareketlerin, özgürlük ve eşitlik isteyen sol ve liberal hareketlerle eşzamanlı oluşu kadın erkek eşitliği anlayışının farklı özgürlük taleplerine eklenmesini kolaylaştıran bir etki yapmaktadır (2011:78). Sol özgürlükçü hareketler ile feminist hareketlerin etkileşimi, yeni demokrasi ve sivil siyaset tarzlarını şekillendirmiş ve kadınlar lehine önemli dönüşümler gerçekleştirilebilmiştir. Küresel piyasanın çok güçlendiği günümüzde devletin insan haklarını koruyucu rolünün zayıfladığı argümanından hareketle sosyal devletin kadını koruyucu, güçlendirici rolünün artırılması üzerinde durulmaktadır. Üçüncü Dünya ülkelerinde ise kadınların koşullarının iyileşmesi yerine neoliberal politikaların da etkisiyle tam tersine giderek kötüleştiğini söyleyebiliriz. Feminizm ve eşitlik politikalarının kazanımları feminist örgütlerle farklı kadın örgütlerinin ortak bir gündem etrafında işbirliği yapabildiği ve bu işbirliği farklı özgürlükçü siyasetlerle kesişim sağlayabildiği ölçüde artırılabilir.

Diğer taraftan küresel kapitalizm, uluslararası düzeyde olduğu gibi, toplumsal düzeyde de kadınlar arasındaki eşitsizlikleri arttırırken, sadece eğitilmiş kadınlar için kısmi yararların sağlayabildiğini, eşitsizliklerin birçok yerde kutuplaşmaya dönüştüğünü görmekteyiz. Bu bağlamda günümüzdeki sorunların çözümünde yeni bir ekonomik modelden ziyade adaleti sağlayabilecek yeni bir etik anlayışının gerekli olduğu öne sürülmektedir. Yaşanılan sorunlar ve yapılan tartışmalar eşitlik politikalarının beklentileri yerine getirmekten uzak olduğunu, küresel ve toplumsal eşitsizliklerin birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Büyük ölçüde parçalanmış ve sosyal hizmetler vurgusu yapılan yaklaşımlar ve önlemler her ne kadar kadın politikalarında ağırlık kazanmaktaysa da kurumsal ve yapısal sorunlar, kavramsal tutarsızlıklar yanında uluslararası topluluğun önceliklerini belirleyen çelişen/yarışan paradigmlar da kadın hak ve özgürlüklerinin gerçekleşmesine engel olmaktadır (Koray 2011, Acar ve Ertürk 2011).

Feministlere göre, eşitlik politikaları kadınların çoğunluğu için iyileşme getirmemiştir. Getirilen eleştirilerden birisi farklılık problemidir. Cinsiyet ilişkilerine yönelik stratejilerin sadece erkeklerle aynı şekilde hareket edebilen kadınlar için etkili olan dar bir pratiği uygulamaya geçirmesi, farklı feminizmlerin öznesini oluşturan farklı kadınların dışarıda bırakılması eleştirilmektedir (Koç, 2013:206-208). Walby'de eşitlik politikalarının standart olmayan

biçimlerde istihdam edilen kadınların farklı ihtiyaçlarını tanımakta başarısız olduğu ve kadınların çoğunluğunun düzenlemelerden yararlanamadıkları eleştirisini yapmaktadır (2004:6-7). Walby, yasal düzenlemelerin yalnızca istihdam piyasasında uygulanıyor olmasını, kadınların sosyal alanda ve politik yaşamda bu düzenlemelerin getirdiği haklarını kullanamıyor olmasını eleştirmektedir (2004:39). Weissman'da, küresel piyasaların kadın haklarını piyasa ekonomisi ilkelerinin güçlendirilmesine yönelik kullandığına dikkati çekerek, sosyal devletin kadını koruyucu, güçlendirici rolünün güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (2009:23-24). Kadını yetersiz koşullarından kurtararak özgürleşmesini sağlayacak koşulsuz bir "temel gelir" desteğinin ise, kapitalizmin kurlsız işleyişine karşı feministler tarafından desteklendiğini görmekteyiz (Pateman, 2004:101-103).

Türkiye'de toplumsal, yapısal koşullar, tarihsel, kültürel değerler gibi birçok etken, kadın hareketinin, güçlü bir feminist perspektifle gelişmesi önünde engel oluşturduğu görülmektedir. Koray, devletin sahip olduğu hegemonya düşünüldüğünde birçok toplumsal dinamikte olduğu gibi kadın hareketinde de bağımlı, uzlaşmacı ve ılımlı bir hareketin ortaya çıkmış olduğunu belirtmektedir. Feminist istemlerin toplumsal siyasal gelişmeleri harekete geçirecek bir toplumsal güç olarak kırılabilirliklerinin, zaaflarının başka biçimler de de olsa devam ettiğini vurgulamaktadır (1999:361-374). Ancak içinde bulunulan toplumun değerlerini içselleştiren ve temsil eden niteliklerden uzak bir kadın hareketinin yaygınlaşmasının ve kiteselleşmesinin beklenemeyeceği göz önüne alındığında kadın hareketinin feminizmden çok toplumun değerleriyle buluşmasının, güç kazanması yönünde uygun bir strateji olabileceği öne sürülmektedir (Tekeli, 1998; Koray, 2011). Savran (2006), da olumlu eylem politikalarına getirdiği eleştiride eşitsizliğin nedenlerine bakılmadığını, eşitsizliğe neden olan kurum ve kültürlerin değiştirilmediğini belirtmektedir.

8.SONUÇ

Önemli bir analiz ve siyaset aracı durumundaki toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelinde kadınlık ve erkekliliğin tarihsel ve sosyoekonomik koşullardan hareketle kurgulandığı, kadınların mücadelesi ile bu yapının değiştirilebileceği düşüncesi yer almaktadır.

Neoliberal ajanda da yer alan cinsiyet eşitliği politikalarının kadın istihdamını artırma konusunda Avrupa'da etkisi olduğu görülmektedir. Piyasa temelindeki dönüşümle birlikte düzenleyici politikalar kadın emeğine olan talebin artmasına yol açmıştır. Ancak Türkiye'de kadın istihdamının artırılması sadece yasal değişikliklerle mümkün görünmemektedir. Kadınların çalışabileceği sektörlerdeki sınırlı kapasitelerin genişletilememesi, kurumsal ve özel alanlardaki ataerkil yapının kırılmaması, kadınların eşlik annelik rollerinin aynı yapı tarafından katı bir biçimde devam ettirilmesi, Molyneux'un analizinde yer alan pratik cinsiyet ihtiyaçlarının karşılanamaması, özellikle bakım emeğinin çözümlenmesinde yetersiz ve ilgisiz kalınması gibi durumlar kadın istihdamındaki zayıflığın sürdürülmesine yol açmaktadır. Kuşkusuz kadın istihdamının artırılması kadınların ekonomik anlamda özgürleşmesine yardımcı bir faktördür. Ancak tek başına yeterli olmayan istihdamla birlikte, kadınların toplumsal konumunun iyileştirilmesine yönelik sosyal politikaların da birlikte uygulanması cinsiyet eşitliğini destekleyici olacaktır.

Kadın sorunu sermaye birikiminin emri altındaki küresel işbölümü içinde kavranmadıkça feminist istemlerin karşılanması konusu eksik kalacaktır. Feminizmin kendi sorunlarının, istemlerinin karşılanması için küresel toplumsal dönüşümü hedeflenmesi gerekmektedir. Sadece bazı ülkelerde sağlanabilecek bir gelişmeye dünya üzerindeki farklı, renge, ırka, dile, sınıfa sahip kadınların ulaşamaması feminist düşüncenin inanılabilirliğinin, tutarlılığının sorgulanmasına yol açacaktır. Sınırlandırılmış bir feminizmden, feminist taleplerden söz etmenin kadınların insan hakları açısından pek fazla bir yarar sağlayamayacağı ortadadır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. ve Ertürk,Y. (2011). "Kadınların İnsan Hakları; Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar", **Birkaç Arpa Boyu, 21. Yüzyıla Girenken Türkiye’de Feminist Çalışmalar**, Cilt 1, (Ed:Serpil Sancar), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bora, A. (2002). "Olmayanın nesini idare edeceksin? Yoksulluk, kadınlar ve hane", **Yoksulluk Halleri: Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görüntüleri** (Ed:Nermin Erdoğan), Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2014). **Eril tahakküm**, Birinci Basım, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- Castells, M. Ve Portes, A. (1989). "World underneath: The origins, dynamics, and effects of the informal Economy", **The Informal Economy Studies in Advanced and Less Developed Countries**, (Ed: A. Portes, M. Castells ve L. Benton) John Hopkins University, Baltimore.
- Dedeoğlu S. (2011). "Türkiye’de Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı", **TEPAV Kadın Emeği Konferansı Kadın İstihdamı ve Sorun Alanları Bildiri Kitabı** TEPAV, Ankara.
- DİSK, Birleşik Metal İşçileri Sendikası. (2003). **Ev Eksenli Çalışanlar ve Örgütlenmeleri**, Birleşik Metal İş. İstanbul.
- Ecevit, Y. (2010). "Akademik Bir Alan Olarak Kadın Çalışmaları: Karşılaştırmalı, Feminist, Eleştirel Bir Bakış", **21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi Bildiri Kitabı**, Cilt 1, (Ed: F. Döşkaya), İzmir.
- Ecevit Y. (2015). "Türkiye’de Çocuk Bakımı ve Eğitimine İki Paradigmadan Doğru Bakmak", **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, (Ed:A. Makal ve G.Toksöz) Ankara: İmge.
- Eisentein, H. (2013). "Feminizm ve Neoliberal Küreselleşme Arasında Gizli ve Tehlikeli Bir İlişki mi Mevcut?", **21. Yüzyıl Feminizmine Doğru**, (Ed: A. Özüğurlu) Notabene: Ankara.
- Fröbel, F.ve Kreye, J.ve Heinrichs. O.(1980). **The New International Division of Labour**, Cambridge University Press.
- İlkkaracan, İ. (2010). "Uzlaştırma Politikalarının Yokluğunda Türkiye Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri", **Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Doğru; İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları**, (Ed: İ. İlkkaracan) KİH-YÜ ve İTÜ BMT_KAUM, İstanbul
- İlkkaracan, İ.(2015). "Türkiye’de Kadın İstihdam Sorununa Farklı bir Yaklaşım. **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emeği**, (Ed:A. Makal ve G.Toksöz), İmge, Ankara.
- Koç, H.(2013)." Feminizmin Yeni Yüzyılı İçin Geriye Bir Bakış", (Ed:Aynur Özüğurlu), **21. Yüzyıl Feminizmine Doğru**, Notabene, Ankara.
- Koray, M. (1999)."Türkiye’de Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları". **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı, İstanbul.
- Koray, M. (2011)."Avrupa Birliği ve Türkiye’de "Cinsiyet" Eşitliği Politikaları." **Çalışma ve Toplum**, 2, 13-53.
- Lawson, V.A. (1992)."Industrial Subcontracting and Employment in Latin America Framework for Context Analysis", **Progress in Human Geography**, 16-123.
- Mies, M.(2012). **Ataerki ve Birikim**, (Çev:Yıldız Temurtürkan), Dipnot, Ankara.
- Özüğurlu, A. (2013). "Giriş" **21. Yüzyıl Feminizmine Doğru**, (Ed: A. Özüğurlu), **21. Yüzyıl Feminizmine Doğru**, Ankara, Notabene.
- Pateman, C. (2004). Democratizing Citizenship:Some Advantages of Basic Income. **Politics and Society**, 32, 89-105.
- Sancar, S. (2011). "Türkiye’de Kadın Hareketinin Politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler", **Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girenken Türkiye’de Feminist Çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan**, Cilt 1, (Ed: S.Sancar), Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Savran, G. (2006). "AB’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları", **Birikim**, 204, 40-54.
- Stacey, J. ve Thorne, B. (1998). "The Missing Feminist Revolution in Sociology", **Feminist Foundations: Towards Transforming Sociology**, (Ed K. Myers, C. D. Anderson ve B. J. Risman), Sage, London.

- Stratigaki M. & Vaiou D.(1994). Women’s work and informal activities in Southern Europe. **Environment and Planning A**, 26, 1221-1234.
- Tekeli, Ş. (1998). “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı, İstanbul.
- UNDP. (2006). **Gender Equality: Evaluation of Gender Mainstreaming in UNDP**, www.undp.org
- Walby, S. (2004).“The European Union and Gender Equality: Emergent Varieties of Gender Regime”, **Social Politics**, 11 (1).
- Weissman, D.M.(2009). **Gender and Human Rights: Between Morals and Politics. UNC Legal Studies Research Paper**, No:1655902, [http// www.papers.ssrn.com](http://www.papers.ssrn.com).